

TWEEDE TELLING VAN HET AANTAL DAK- EN THUISLOZEN EN MENSEN MET ONTOEREIKENDE HUISVESTING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 08 NOVEMBER 2010

Foto : R. Liagre, april 2010

Besluiten – mei 2011

Steunpunt Thuislozenzorg Brussel – *la Strada* ; Louizalaan 183 ; 1050 Brussel ; Tel 02/552.01.78 ; FAX : 02/502.59.05 ; www.thuislozenzorg.org – www.aideauxsansabri.org

Algemene inleiding

In de nacht van 8 november 2010 heeft in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de tweede telling van de dakloze bevolking plaatsgehad. Het is het Steunpunt Thuislozenzorg Brussel *la Strada* dat met deze teloefening belast werd. Een van de opdrachten van *la Strada* bestaat erin als observatorium te fungeren.

Ruim gezien gaat het erom gegevens te verzamelen die verband houden met de Brusselse thuislozenbevolking, waarbij voor de telling zowel rekening wordt gehouden met de mensen op straat, als in onthaaltehuizen, enz. om een volledig beeld te hebben.

Dit is de tweede telling die Brussel kent, de eerste vond plaats in de nacht van 19-20 november 2008. Bij de eerste telling ging het erom een idee te krijgen van het aantal thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in die periode hadden professionelen uit de sector geen enkele basis waarop ze zich konden baseren en liepen de schattingen zeer sterk uiteen – tot het tienvoudige). Deze keer is het niet meer hetzelfde. De tweede telling laat ons toe de evolutie te observeren, vergelijkingen te maken en bepaalde gegevens te onderzoeken en/of te bevestigen, hoewel twee tellingen onvoldoende zijn om op lange termijn conclusies te trekken.

Waarom tellen?

Dit is een vraag die velen zich zullen stellen. Een telling uitvoeren, de cijfers analyseren betekent immers niet dat het aantal thuislozen tot een louter statistisch gegeven wordt herleid. Evenmin is het de bedoeling van marginale bevolkingsgroepen in de openbare ruimte te controleren. In tegendeel, het gaat erom wilde fantasieën over het aantal thuislozen uit de weg te ruimen.

Aan de andere kant, zoals het Comité van de Regio's in juni 2010 opmerkte in een communiqué dat handelde over het gebrek aan gegevens over de thuislozenpopulatie : "zonder deze informatie is het moeilijk om economische en sociale strategieën te ontwikkelen die noodzakelijk zijn om thuisloosheid tegen te gaan. Dat is de reden waarom de voorgestelde maatregelen zelden gebaseerd zijn op wetenschappelijke gegevens, en meer op een politieke onderhandeling lijken. Kwantitatieve gegevens verzamelen lijkt dus des te belangrijk ondanks dat de betrokken bevolking vluchtig en moeilijk te definiëren is. Dat is wat Hugues-Olivier Hubert opmerkt¹ in verband met het verzamelen van gegevens van de Waalse sociale diensten, en die we dus kunnen samenvatten als volgt: "het verzamelen van gegevens is een werkinstrument zoals anderen, maar is een nuttig gegeven omdat het de mogelijkheid geeft om de realiteit op een bepaalde wijze te observeren. De kwantitatieve informatie stelt ons in staat om ons tot denken aan te zetten en dat denkwerk te structureren alsook onze actiecapaciteit op te drijven : enerzijds het verbeteren van de professionele praktijken, anderzijds de weerklank te zijn van sociale problemen die men op het werkveld ondervindt, en zodanig politiek en sociaal beleid te stimuleren om hun situatie te verbeteren.

Uiteindelijk zijn het de hulpverleners die er door deze kennisgeving beter van worden.

Sociologe Martine Quagila legt het belang uit dat beroepskrachten uit de thuislozensector

¹ HUGUES-OLIVIER Hubert, *Défricher et Déchiffrer – Le recueil de données des services sociaux wallons, Lecture sectorielle Rapport final*, Fédération des centres de service social. Bruxelles, 2007, p.2.

hebben bij de studies en enquêtes die handelen over de doelgroep : “ De resultaten van deze enquêtes zijn vaak een gelegenheid voor de hulpverleners om een update te maken van hun eigen perceptie met betrekking tot de situatie van de mensen die ze in hun dagelijkse praktijk tegenkomen.”

Zo kan een eenvoudige telling leiden tot een vraagstelling in verband met de socio-demografische samenstelling van de bevolking, bepaalde indrukken weerleggen of bevestigen (meer vreemdelingen, meer mensen zonder papieren, meer vrouwen,...).

Het doel van dit document is de resultaten van de thuislozentelling uitgevoerd in november 2010 weer te geven. In eerste instantie stellen we de gebruikte methodologie voor, dat wil zeggen het conceptuele kader waarin wij dit werk deden (de definitie van wie er precies geteld werd), evenals de tijd en ruimte waarin werd gewerkt.

Het eerste deel zal eveneens de gelegenheid zijn om uit te leggen hoe we onze kwalitatieve en kwantitatieve benadering aan elkaar gekoppeld hebben, waarom we dit gedaan hebben en wat de grenzen ervan zijn. In tweede instantie zullen we de resultaten op een gedetailleerde wijze weergeven: wie en met hoeveel zijn ze ? Waar zijn ze ? Welke gelijkenissen en verschillen met de telling van 2008?

Deel 1: Welke methodologie voor de tweede dak-en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ?

Welke definitie werd weerhouden?

Voor de telling van 2008 had *la Strada* zich gebaseerd² op de ETHOS-typologie (European Typology on Homelessness and housing exclusion) van FEANTSA (Europese Federatie van Nationale Verenigingen die werken met Daklozen), dat bestaat uit 4 categorieën van personen die onder de term “thuisloosheid” vallen : daklozen, thuislozen, mensen in instabiele huisvesting en mensen in ontoereikende huisvesting.

In 2010 zijn we verder gegaan in ons werk rond de definitie van de thuislozenbevolking. ETHOS classificeert thuislozen op basis van hun levensomstandigheden of huisvesting. Deze conceptuele categorieën zijn onderverdeeld in 13 operationele categorieën die kunnen gebruikt worden voor het ontwikkelen , de opvolging en de evaluatie van het beleid in de strijd tegen aan woning gebonden uitsluiting.

De kleuren in de eerste kolom van de tabel hieronder, verwijzen naar de 4 categorieën “dakloos, thuisloos, mensen in instabiele huisvesting en mensen in ontoereikende huisvesting.

Deze kleuren zullen terugkomen in andere tabellen verder in dit document. De grijze zones wijzen op gegevens die niet in de telling van *la Strada* werden opgenomen (keuze of niet-operationeel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

² Zie site van La Strada en eveneens : <http://www.lstb.be/pdf/res-denombrement-19-november-2008.pdf>

Tabel nr 1 – European Typology on homelessness and housing exclusion / vereenvoudigde en herziene versie

	OPERATIONELE CATEGORIE	LEEFOMSTANDIGHEDEN	CONCEPTUELE CATEGORIE
1	<i>Mensen in openbare ruimten leven (geen vaste verblijfplaats)</i>	<i>Openbare ruimte of open lucht</i>	DAKLOOS
2	<i>Mensen in nachtopvang</i>	<i>Laagdrempelige opvang (direct toegankelijk)</i>	
3	<i>Mensen in een opvang voor thuislozen</i>	<i>Opvangcentrum halflange termijn Tijdelijke huisvesting Huisvesting overbruggingsperiode</i>	THUISLOOS
4	<i>Mensen in vrouwenopvang</i>	<i>Vluchthuizen Vrouwenopvang</i>	
5	Mensen in opvang voor asielzoekers en immigranten	Asielzoekerscentrum Pensioen voor seizoenarbeiders	
6	Mensen die binnenkort uit een instelling komen	Penitentiare inrichting Medische instellingen (inclusief afkickcentra, psychiatrische ziekenhuizen) Jeugdinstellingen	
7	Begeleid Wonen	Zorgwonen voor oudere daklozen Begeleid wonen voor mensen die dakloos zijn geweest	
8	Mensen zonder huurcontract	Tijdelijk bij familie of vrienden Zonder formeel huurcontract Illegale bezetting van terrein	INSTABIELE HUISVESTING
9	Mensen die uit huis worden gezet	Uitgevoerd dwangbevel (huurhuis) Terugname bevel (koophuis)	
10	Mensen die leven onder dreiging van huiselijk/familiaal geweld	Gemeld bij politie	
11	<i>Mensen in tijdelijke/ niet-conventionele woningen</i>	<i>Camper/caravan Niet conventionele woonruimte Tijdelijke aard</i>	ONTOEREIKENDE HUISVESTING
12	<i>Mensen in ongeschikte huisvesting</i>	<i>Woning ongeschikt voor bewoning</i>	
13	<i>Mensen die wonen in een extreem overbevolkt gebouw</i>	<i>Hoogste nationale vorm van overbevolking</i>	

De in vetgedrukte schuine tekst verwijst naar categorieën die opgenomen werden in de telling (1,2,3,4,11,12)

Hieronder vindt u de ETHOS-categorieën die opgenomen werden bij de telling.

De telling dekt 6 van de 13 operationele ETHOS-categorieën, in de 3 van de 4 vormen van woning gebonden uitsluiting.

In de conceptuele categorie “dakloos” (in het rood) vindt men de 2 categorieën (1 “in openbare ruimte leven” en 2 “in nachtopvang” terug.

In de operationele categorie “thuisloos” (in het groen) werden 2 categorieën overgenomen (3 en 4 in onthaalhuizen). Daarentegen werden 5 (Huisvesting voor asielzoekers en immigranten) en 6 (mensen die binnenkort uit een instelling komen) niet vermeld, wegens niet operationeel in België.

Onder categorie 7 “Begeleid wonen (huisvesting met begeleiding voor thuislozen)” verstaat men de mensen die dakloos zijn geweest en die voor langer dan een jaar in begeleide woonvormen verblijven. Daarover zijn uitgebreide discussies geweest met de sector. Zowel in 2008 als 2010 werd deze categorie meegeteld, maar bevindt die zich niet in de definitieve resultaten.

De mensen die vallen onder de operationele categorie “instabiele huisvesting” (in het geel), waaronder categorie 8 (geen huurcontract) zijn moeilijk te identificeren. Ze leven bij ouders of vrienden. We hebben er enkelen van ondervraagd in de voorafgaande enquête (zie het specifieke deel hierover). Categorie 9 “mensen die uit hun huis worden gezet” is ook moeilijk te identificeren, ondanks dat er een procedure bestaat bij de OCMW's³. De 10^e categorie, mensen die leven onder dreiging van huiselijk/familiaal geweld” werd niet opgenomen in ons naslagwerk.

De laatste operationele categorie “ontoereikende huisvesting” (in het blauw) geeft tegenstrijdige situaties. Binnen categorie 11 tellen we ook de mensen die in een voorlopige en/of niet-conventionele structuur verblijven. We hebben eerst de niet-erkende opvanginitiatieven opgenomen. Deze vormen het onderwerp van een werkgroep van het regionaal overleg. Sommige zijn vzw's terwijl andere een commercieel doel nastreven. Binnen deze laatste groep hebben sommige correcte praktijken terwijl dit bij andere zeer onrustwekkend is. We hebben binnen dezelfde categorie de 2 recente onderhandelde bezettingen vermeld, die een interessante vorm van zelforganisatie van deze zwakke bevolkingsgroep is, tegenover de klassieke huisvesting en de eraan verbonden kosten.

Categorie 12 zijn de mensen die in ongeschikte huisvesting zitten, o.a. kraakpanden die niet uitgerust zijn. Deze mensen leven in bijna dezelfde omstandigheden als diegenen die op straat leven, met tenminste dezelfde kwetsbaarheid in de tijd. De onderschatting is wellicht het grootst binnen deze groep.

TE ONTHOUDEN: Net als in 2008 werden de structuren die nieuwkomers en asielzoekers opvangen niet opgenomen in de telling. Dit jaar echter, als gevolg van de opvangcrisis voor deze mensen, was de impact op de thuislozensector significant. We zullen deze kwetsbare groep dus met aandacht blijven volgen.

3 Daar dit zeer laatstijdig gebeurt hebben deze centra weinig gelegenheid tot het voorkomen van de uithuiszetting.

2. Een aan de telling voorafgaande enquête

Teneinde een volledig beeld te hebben heeft *la Strada* een voorafgaande enquête uitgevoerd, een week vóór de telling. 87 personen werden bevraagd rond verschillende thema's: hun gebruik van de sociale diensten, hun nachtelijk gedrag, evenals enkele socio-demografische variabelen. De interviews werden gerealiseerd aan de hand van een vragenlijst. Ze werden uitgevoerd door hulpverleners op een open of empathische manier, aangepast aan de daklozen⁴.

Een eerste peiling werd in 2008 uitgevoerd door een student-stagiair bij *la Strada* die 48 mensen geïnterviewd had, die 's morgens koffie kwamen drinken bij het Nachtsiel Hoeksteen. Hij vroeg hen naar hun nachtelijk gedrag en hun gebruik van de sociale diensten. Deze resultaten hebben bijgedragen tot een betere inschatting van de kansen om de verschillende categorieën te tellen⁵.

In de bijlagen steken enkel de resultaten van 2010. Een vergelijking met deze van 2008 heeft geen enkele zin, omdat dit jaar de enquête werd uitgebreid naar de mensen die gebruik maakten van de dagcentra en Samusocial.

3. Organisatie, verloop en partnerschap

Het geheel van de openbare ruimte van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kwam in aanmerking voor de "straattelling" in 2010. Onder openbare ruimte verstaan we de straat, maar eveneens de pleinen, de parken, tuinen, bossen, wouden, enz. De tellers hebben uiteraard ook aandacht besteed aan de "klassiekers"⁶ waar daklozen zich bevinden : de trein- en metrostations in het bijzonder. Stations zijn specifieke plaatsen omdat ze tegelijkertijd privéterrein zijn (handelspanden, burelen, enz) en openbaar zijn (perron, wachtzalen), en enkele grijze zones omvatten (zoals de wachtzalen voor de grote lijnen die niet voor iedereen toegankelijk zijn).

Op het gebied van tijdsbepaling is de gebruikte methode deze van "one-night blitz"⁷, wat betekent dat er één bepaalde nacht wordt uitgekozen om deze telling uit te voeren. In dit bepaald geval gaat het dan meer bepaald om een telling tussen 23.00u en middernacht, in de nacht van 8 november 2010.

4 Om onze vragenlijst op te stellen hebben we ons sterk gebaseerd op studies verwezenlijkt door INED in Frankrijk, de naslagwerken van Maryse Marpsat, de studies gerealiseerd door Feantsa, en het verslag van Cécile Brousse van het INSEE voor Eurostat en het rapport van Edgar e.a. van het Joint Centre for Scottish Housing Research, naar de mogelijkheden van de metingen binnen de omvang van de Europese Unie.

5 Martin Wagener : De reorganisatie van de daklozensector binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het getrek binnen de politieke wereld, het maatschappelijk werk en de straatbewoners. Thesis op het einde van de opleiding sociologie aan de UCL in 2009. Te lezen op <http://www.ama.be/medias/lecture-conseilles-thematique-sans-abri>

6 « Haut lieux » in het Frans naar de term van geograaf Bernard Debarbieux, voor wie een « hoge plek » een plaats is die geografisch sterk opvalt door zijn sterk symbolische waarde die de mogelijkheid biedt tot individueel lidmaatschap van een collectief gedeelde ideologie. De daklozen erkennen dit en kunnen er samen in investeren, tevens wordt dit door de andere stadsbewoners herkend. Debarbieux schrijft verder "De leden van de groep kunnen zich erin terugvinden, voor de niet leden zijn deze "hoge plekken" enkel een kenteken van deze groep, dat een bekend attribuut is. Zie Debarbieux B., 2003 "Haut Lieux", in LEVY J; en LUSSAULT M.; dictionnaire de la géographie et de l'espace des sociétés Paris : Belin, pp.448-449

7 Naar de uitdrukking van Patrick GABORBIAU in « Mettre les questions à la question. Travail de terrain et raisonnements sur les sans-logis » in *Especies et sociétés*, 2004/1-2 p. 115

Van bij het begin heeft *la Strada* gesteld dat ze resultaten kon verkrijgen via diensten. Wij zijn niet aan de telling begonnen met als doel alle hulpdiensten en situaties te omvatten. De methode is dus opgebouwd rond het feit dat *la Strada* toegang had tot informatie dankzij de ervaring en deskundigheid van haar personeel, de ervaring van 2008 maar ook dankzij de uitwisseling en de samenwerking met de actoren uit de sector.

Praktisch gezien, is er voorafgaandelijk veel gewerkt rond de locaties en territoria van de daklozen te Brussel, onder meer dankzij de kennis die men in 2008 heeft opgedaan. De cartografie van de door de tellers af te lopen zones, zoals vastgelegd in 2008, werd terug opgenomen dit jaar. Maar deze werd wel uitgebreid.

Gedurende de maand oktober werden verschillende actoren op het werkveld (maraudes, straathoekwerkers, parkwachters, gemeenschapswacht) maar ook vervoersmaatschappijen (NMBS, MIVB, de Lijn) en daklozen zelf, verzocht om aan *la Strada* te melden waar er tijdens die nacht volgens hen zou moeten geteld worden, om min of meer zeker daklozen aan te treffen. Aan de hand van deze informatie, die soms heel gedetailleerd was (straat en huisnummer), werd de Brusselse regio ingedeeld in "logische" sectoren, te onderzoeken door de groepen tellers. Talrijke diensten en verenigingen werden gemobiliseerd (zie lijst) en gemengde teams werden samengesteld (straathoekwerkers en maatschappelijk werkers van residentiële diensten, mannen-vrouwen,...).

De avond van de telling hebben al deze personen zich aangemeld in het *Lokaal Dienstencentrum 't Anker* waar *vzw Pigment* een soepje en een broodje had voorzien. Voor dat de deelnemers de straat opgingen, dienden ze een document te ondertekenen waarbij ze een moreel engagement aangingen. (zie document in bijlage).

De verschillende teams hebben zich vervolgens samengesteld en zijn vertrokken naar de gebieden zoals aangegeven op hun kaart, samen met een invulformulier (zie bijlage). Op het einde van deze actie kwamen de ploegen terug om hun gegevens te laten registreren op pc.

Die bewuste avond werd niet alleen de straattelling uitgevoerd, maar werden ons ook de cijfers van, zowel de diensten voor noodopvang als de onthaalhuizen, meegedeeld (overeenstemmend met de ETHOS-categorieën). Deze gegevens waren, in het algemeen op een gemakkelijkere manier verzameld dankzij de samenwerking met de bewuste diensten en hun respectievelijke federaties.

We hebben eveneens cijfers binnen gekregen in verband met "niet toegewezen asielzoekers"⁸ door Fedasil, maar deze werden enkel als complementaire informatie bijgehouden.

Eens al deze gegevens werden verzameld werden ze op een klassieke statistische en cartografische wijze verwerkt.

8 Asielzoekers wordt geen opvangcentrum toegekend door Fedasil wanneer hun opvangnetwerk volzet is.

DE PARTNERS BIJ DE TELLING 2010

Ervaringsdeskundigen (waarbij mensen van het Daklozenfront en van 123 Logement)
Verenigingen en diensten uit de thuislozensector: Accueil Montfort; AMA; Ariane; BICO Federatie; CAW Archipel; CAW Mozaïek; Bij ons; Consigne Artikel 23; Diogenes, Fami-Home, Het Anker; Hobo; Home Baudouin ; Sociaal Hotel, Straatverplegers; Jamais Sans Toit; Fonteintje, de Maraude van Sint-Joost-ten-Noode; de Relais; Maison de la Mère et de l'Enfant, la Maison rue Verte; Nativitas; Nulle part ailleurs; Open-Deur; Spullenhulp; Hoeksteen; Samusocial; Source; Talita;...

Openbare diensten: de steden en gemeenten van Brussel, Etterbeek, Molenbeek, Sint-Joost-ten-Noode, Oudergem, de dienst Herscham van de politiezone Brussel-Elsene, Brussels Instituut voor Milieubeheer, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, de Spoorwegpolitie - Hestia; de Voogdijdienst voor de Gezinnen van de Federale Overheidsdienst Justitie; Fedasil,...

Verenigingen en diensten uit de aanverwante sectoren: Bravvo; Jeugd en Stad; het Rode Kruis; Dune, Transit, CIRE; Dokters van de Wereld; Vluchtelingenwerk Vlaanderen,...

De Openbaar vervoerdiensten: de NMBS, de MIVB, de Lijn.

De Privé-organisaties: Interparking en Q-park.

Meer dan 150 mensen hebben tijdens de nacht van de dak- en thuislozentelling de straten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest afgelopen.

4. Nut en grenzen van de oefening

De telling van 2011 kent min of meer dezelfde limieten als die die uitgevoerd werd in 2008:

- het is een momentopname, op een bepaald ogenblik, wat een ander resultaat geeft dan op een ander moment van de dag, de maand, het jaar,...(bvb. de invloed van de opening of sluiting van de Winteropvang, het weer,...)
- We mogen veronderstellen dat er een onderschatting is van het aantal, gezien een deel van de daklozen probeert onzichtbaar te zijn binnen de openbare ruimte dat gans een deel van de doelgroep niet bereikt wordt (zij die verblijven in krotten, kelders, bij vrienden, in hospitalen, enz.)

Het zijn eveneens alle kraakpanden die constant geopend of gesloten worden, waardoor het ons onmogelijk is hier rekening mee te houden en de facto onbekend zijn. We willen hier ook kort vermelden dat de koepelorganisatie van de openbare ziekenhuizen (IRIS) geweigerd heeft mee te werken aan de telling, terwijl sommigen in het verleden precies geklaagd hebben over de aanwezigheid van daklozen binnen hun structuren.

In vergelijking met de vorige telling, hebben we veel extra gegevens verkregen (wat een positief punt is gezien de goede medewerking van de sector). Paradoxaal genoeg, is die niet altijd even gemakkelijk te verwerken is (kwestie van omschrijving van de doelgroep, werklocaties).

Net als in 2008 zijn drie sterke punten van deze telling :

- Het onderzoek is op de meest respectvolle manier verlopen (moreel engagement ondertekend door alle deelnemers).
- Een grote mobilisatie voor de telling op straat, in de opvangtehuizen en begeleid wonen
- Een beperkt risico op dubbele telling.

Anderzijds moeten we opmerken dat dit de tweede maal is dat zo'n onderzoek geleid wordt, en dat het dus het begin is van een vergelijking. De volgende jaren zullen ons toestaan de evolutie op te volgen (met alle beperkingen die dit natuurlijk inhoudt).

Ten slotte kunnen we opmerken dat sommige zaken die dienden verbeterd te worden in 2008, nu zijn verbeterd gezien het onderzoek nu werd uitgevoerd in nauwe samenwerking met de MIVB (gangen en metrostations) en de BIM (Brussels Instituut voor Milieubeheer) – (contacten met de parkwachters).

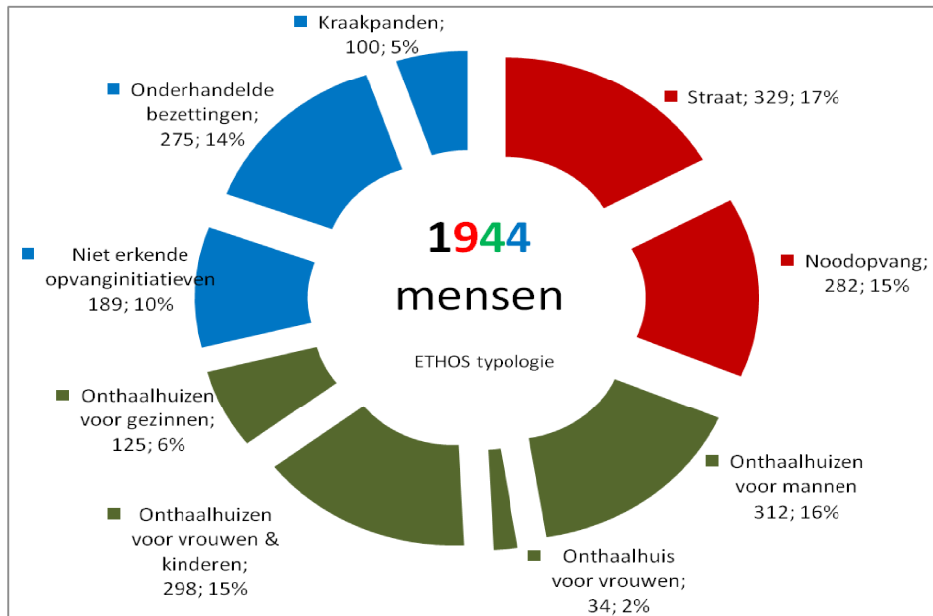
Deel 2 : De resultaten van de tweede dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1. Algemene trend

Wat de cijfers ons leren:

- We merken een relatief evenwicht op tussen de categorieën die we hebben overgenomen van ETHOS: 31% daklozen in de rode zone, 40% mensen zonder verblijf in de groene zone en 29% van mensen in ontoereikende huisvesting in de blauwe zone. De sector van de onthaalhuizen blijft een relatieve meerderheid uitmaken.
- **22% van deze mensen geniet geen enkele vorm van tegemoetkoming. 5% bevindt zich in een kraakpand en 17% bevindt zich op straat.** Zoals we al hebben gezien zijn deze cijfers ietwat onderschat daar de telling niet volledig is. Het lijkt ons niet mogelijk om, rekening houdend met onze kennis van het werkveld, een evaluatie te maken van het onderschatte percentage. Een mogelijke oplossing hiervoor zou zijn om aan diegenen die een plaats zoeken in de noodopvang vóór de start van de winteropvang (dus wanneer er minder dan 300 plaatsen zijn), te vragen waar ze de laatste nacht buiten de opvang hebben doorgebracht, en deze oefening te herhalen op het ogenblik van de winteropvang (wanneer er meer dan 700 plaatsen zijn).
- De onderhandelde bezettingen zijn ondertussen langer dan 2 jaar aanwezig (toen een relatief nieuw fenomeen in Brussel terwijl Luik en Antwerpen hier reeds een oudere traditie in hebben). Het is een eerder interpellierend gegeven aangezien deze vormen van zelforganisatie te kampen hebben met administratieve problemen (en erover klagen) terwijl ze solidariteitsacties ontwikkelen zonder publieke gelden.

Grafiek nr. 1: Indeling per categorie van thuislozen geteld in de nacht van 08/11/2010

Bron : *la Strada*

De tweede grafiek hieronder toont de vergelijking tussen de resultaten van beide tellingen. We merken een algemene stijging van 13% thuislozen.

Wat is hier de uitleg voor ?

- Stijging van armoede in Brussel (zie het Brussels armoederapport).
- Blijvende problemen van huisvesting, tewerkstelling (idem)
- Stijging van het aantal partners die locaties voor de telling hebben aangeduid (een verbetering van het aantal verzamelde gegevens). Zo is bvb. het aantal getelde mensen die in een kraakpand verblijven merkkelijk gestegen (+ 66%). Dat betekent niet dat het aantal kraakpanden of het aantal personen in een kraakpand ook zo sterk gestegen is. Het is enkel zo dat het werk op zich, via de partners van het werkveld, veel vruchtbaarder is dan bij de laatste telling.
- Verder in het document zullen we punt per punt de specifieke evolutie bespreken van de noodcentra, de onthaalhuizen en de niet-erkende opvanginitiatieven, op basis van specifieke grafieken.

Grafiek nr.2: Vergelijking van de algemene resultaten van de telling 2008/2010

Categorie	ETHOS	2010	% 2010	2008	% 2008	Evolutie (2008-2010)
Straat	1	329	17	269	15,6	+ 22%
Nacht- en noodopvangcentra	2	282	15	234	13,5	+ 20 %
Onthaalhuizen	3 -4	769	39	780	45,4	-1,40%
Niet-Erkende Onthaalhuizen	11	189	10	165	9,5	+ 14 %
Onderhandelde bezettingen	11	275	14	216	12,5	+ 27 %
Kraakpanden	12	100	5	60	3,5	+ 66 %
TOTAAL		1944	100	1724	100	+ 13 %

Bron : *la Strada*

2. Ruimtelijke en socio-demografische verdeling

Terwijl we in 2008 54% van de daklozenpopulatie in de stations (Noord, Centraal en Zuid) telden, zijn dat er 55% in 2010. De daklozen die we op dit specifieke uur (tussen 2300-00.00u) hebben geteld bevinden zich dan in de historische kern van Brussel. Deze stabiliteit is niet verrassend. De stations zijn "de belangrijkste polen van de traditionele geografie van de marginalen" (D. Zeneidi-Henry).

Ondanks het feit dat mobiliteit een specifieke eigenschap van daklozen is, zijn op het uur van de telling de beschikbare ruimten die een vorm van bescherming bieden, beperkt.

Grafiek nr.3 Vergelijking van het aantal op straat getelde mensen per zone – 2008/2010

ZONES	2010	%	% 2008
3 grote stations	181	55	54
De vijfhoek	99	30	30
Buiten de vijfhoek	49	15	16
TOTAAL	329	100	100

Bron : *la Strada*

Van het aantal mensen die op straat werden geteld waren “amper” 11%⁹ vrouwen. De mensen die lagen te slapen, werden, uit respect, niet gewekt. Het was dus soms onmogelijk om het geslacht en de leeftijd van de meegetelde persoon te bepalen. Er is een belangrijke oververtegenwoordiging van het aantal mannen op straat, wat werd bevestigd door de peiling die een week voor de telling plaatsvond in de dagcentra, en wat een resultaat gaf van 18 vrouwen voor 82 mannen. De ondersteuning van de vrouwen neemt een belangrijke plaats in binnen de sector: 35% van het geheel van de noodopvangstructuren en 60% van het aantal plaatsen in de onthaaltehuizen zijn bestemd voor vrouwen alleen, vrouwen met kinderen en gezinnen.

We merken hier de effectiviteit en efficiency van het onthaal van de dakloze vrouwen dat ondersteund wordt vanuit het beleid.

Bijzonder betreuenswaardig is het cijfer van 6% van minderjarigen die zich in publieke ruimten bevinden, als gevolg van de opvangcrisis van asielzoekers.

3. Het aantal mensen in de nacht- en noodopvang

Grafiek nr. 4 Verdeling per geslacht en leeftijd (< 18 jaar) van het aantal personen in noodopvangcentra in de nacht van de telling

Operator	Vrouwen	Mannen	< 18 jaar	Tot. 2010	2008
Nachtopvang	65	101	19	185	173
Crisisopvangtehuizen	35	7	42	84	49
Noodopvang voor drugs-verslaafden	1	12	---	13	12
TOTAAL	101	120	61	282	234

Bron : *la Strada*

⁹ Uit respect hebben de tellers de personen die lagen te slapen niet gewekt, met name 10% onbekenden, 11% vrouwen, 73% mannen, 6 % minderjarigen

Men moet rekening houden met het feit dat op het ogenblik van de telling het Winterplan nog niet in werking was. Dit startte 15 dagen later met de opening van 300 plaatsen te Etterbeek en 100 plaatsen "Fedasil" te Elsene, uitgebaat door Samusocial om het hoofd te bieden aan de opvangcrisis van de asielzoekers.

Uitleg bij de cijfers

De twee nachtopvangcentra (Hoeksteen en Samusocial) bieden een bed aan voor 1 nacht (gratis, onvoorwaardelijk en anoniem).

De nood aan stabiliteit en bescherming van de mensen, in het bijzonder de vrouwen, bij Samusocial leidt tot een verlenging van de termijn, bij gebrek aan andere noodopvangmogelijkheden. De vraag stelt zich dus niet naar de kwantiteit maar vooral naar de algemene principes over het type opvang dat moet gecreëerd worden.

De waargenomen toename is te wijten aan de lichte stijging van de opvang door Samusocial en de oprichting van het Sociaal Hotel door de gemeente Sint-Jans-Molenbeek.

Evolutie van de opgerichte opvang

De noodopvangcentra zijn de laatste 20 jaar opgedoken. Dit is in 2 fasen verlopen: eerst en vooral met de opening van het nachtasiel en het centrum Transit (eind jaren 80-begin jaren 90). In een tweede fase, 10 jaar geleden, met Samusocial. Weer een decennium later, ontstond een nieuw model met de oprichting van het Sociaal Hotel te Molenbeek.

De regionale politieke intenties inzake noodopvang blijven vaag. De opeenstapeling van diverse projecten vormt het huidig evenwicht. Dat lijdt aan een gebrek aan zichtbaarheid en transparantie wat de praktijken betreft, omdat ze variëren :

- in functie van de seizoenen (winterplan)
- in functie van het aantal mensen zonder papieren (die niet in staat zijn uit deze toestand te geraken en) dat de opvangcapaciteit overbelast en waar de gewoonlijke objectieven van sociale integratie niet haalbaar zijn.

In termen van hoeveelheid en van types geleverd werk, is het aan de Brusselse beleidsmakers om keuzes te maken tussen de volgende mogelijkheden: is het beter om diverse gemeentelijke sociale hotels op te richten die beantwoorden aan de lokale noodsituaties of gaat de keuze naar een regionaal onthaalcentrum voor 400 personen. De kostprijsberekening dient desgeval rekening te houden met de efficiëntie van de verschillende types van opvang.

4. Mensen in de onthaalhuizen

Grafiek nr. 5. Onderverdeling per geslacht (en leeftijd) van de mensen die geteld werden in de onthaalhuizen (2008/2010)

	Vrouwen	Mannen	< 18 jaar	Totaal 2010	2008
Voor mannen	---	312	0	312	329
Voor vrouwen	34	---	0	34	34
Voor vrouwen met kinderen	130	4	164	298	301
Voor gezinnen	37	51	37	125	116
TOTAAL	201	367	201	769	780

Bron : *la Strada*

De stabiliteit van het aantal onthaalhuizen komt voort uit het feit dat de capaciteit gelijk is gebleven gedurende de laatste 2 jaren. Het geheel van de structuren zit sinds een 10-tal jaren constant vol. In 10 jaar is de verblijfsduur in de onthaalhuizen verdubbeld. De oorzaak hiervan ligt hoofdzakelijk in het feit dat de mensen het moeilijker hebben om huisvesting tegen een schappelijke prijs te vinden.

5. Mensen in niet conventionele structuren

Grafiek nr. 6

	Vrouwen	Mannen	< 18 jaar	Totaal 2010	2008
Niet-Erkende Opvanginitiatieven Mannen	---	57	0	57	165
Niet-Erkende Opvanginitiatieven Vrouwen	9	---	5	14	
Niet-Erkende Opvanginitiatieven – gemengd	22	96	0	118	
Onderhandelde bezettingen	64	117	94	275	216
Totaal	95	270	99	464	381

Bron : *la Strada*

Binnen deze categorie is de verscheidenheid aan structuren van belang. Het is per definitie een niet-conventionele indeling.

De niet-erkenning eerst en vooral. De erkende instellingen beantwoorden aan bepaalde normen in verband met oppervlakte, personeel, kosten,....., allemaal zaken waaraan de niet-erkende opvanginitiatieven niet beantwoorden.

Sommigen werken volgens een levensfilosofie zoals de Zusters van Moeder Theresa, die reeds sinds lange tijd wanhopige, arme moeders met zuigelingen opvangen. Anderen werken vanuit een commercieel oogpunt, wat voor verontrusting zorgt, daar er een minimum aan respect vereist is als men werkt met mensen die afhankelijk zijn. Deze organisaties moeten zich op geen enkele manier verantwoorden, waardoor de cijfers aan de lage kant geschat worden.

De onderhandelde bezettingen werden reeds voorgesteld in 2008. Hierin bevonden zich meer dan 200 mensen, waarvan een deel echter betrekking had op de bezetting van de ULB door mensen zonder papieren die verblijfrecht aanvroegen. De cijfers geven de bezetting weer van de Gésù en van 123-Logement.

We herhalen hier wat we reeds in 2008 zeiden: *‘ Uit de analyse van de cijfers kunnen we opmaken dat een groot deel van de mensen die op straat leven een (tijdelijk) onderdak*

hebben gevonden in gebouwen waarbij de bezetting werd besproken met de eigenaars. In tegenstelling met de verblijven in de noodopvang en de kraakpanden biedt deze oplossing het voordeel dat de mensen niet telkens weer hun situatie moeten evalueren, sommigen bijna dagelijks. Net als het verblijf in de onthaaltehuizen biedt deze oplossing aan de bewoners de mogelijkheid om de tijd te nemen hun leven weer op te bouwen, en binnen een gezamenlijke structuur andere mensen te ontmoeten en relaties aan te gaan. Verder vinden de mensen die binnen zo'n woonproject wonen vaak een vergeten gevoel terug, namelijk dat van terug een actieve deelnemer te zijn in plaats van een lijdend voorwerp te zijn. Hoewel zulke projecten vaak moeilijk op te zetten zijn, bieden ze voor sommige mensen die op straat leven een alternatieve oplossing die voor hen interessant kan zijn."

6. Transitwonen en begeleid wonen

Het globale cijfer van 1944 dak- en thuislozen en mensen met ontoereikende huisvesting, omhelst deze categorie van mensen niet (cf. punt 4 "tot waar moet men gaan?")

Als definitie over dakloosheid schrijft Dragana Avramov:

"Dakloosheid is het gemis aan een persoonlijk huisvesting, op een permanente en adequate wijze. Daklozen zijn mensen die, als gevolg van financiële of sociale problemen, zich in de onmogelijkheid bevinden om een persoonlijke, permanente en adequate huisvesting te vinden of te behouden.

Het gaat ook om mensen die geen huisvesting kunnen behouden omdat ze niet in staat zijn om een volledig zelfstandig leven te leiden. Deze mensen hebben nood aan begeleiding, zonder hierbij noodzakelijk geplaatst te moeten worden in gespecialiseerde instellingen."

Begeleid wonen omvat praktijken die nog niet door iedereen wordt beschouwd als behorend binnen het werkgebied van de thuislozenzorg. Mensen die aan een eigen logement geraken via begeleid wonen, verliezen zodoende hun daklozenstatuut. De meest kwetsbare groepen moeten kunnen genieten van ambulante dienstverlening die hen kan helpen in het behoud van hun logement.

Het geheel van initiatieven hangt ook af van andere sectoren (huisvesting, preventie, ocmw,...) en dient men dus te beschouwen als een gediversifieerd sociaal werkveld waarbinnen interactie nodig is.

Betekent dit het einde van de grote structuren ? Zeker niet. Wel is het zo dat een maatschappij waar het individu steeds centraal staat ook meet hulpverlening 'op maat' betekent. Brengt de verantwoordelijkheidsethiek die aan de grondslag ligt van de actieve welvaartstaat niet met zich mee dat er eens moet nagedacht worden over de vormen van huisvesting waarbij mensen over meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid beschikken (hun budget beheren, eten maken,...) Deze sector bestrijkt gedeeltelijk de wijdverspreide opvatting die er in de EU heerst over "Housing First".

In tegenstelling tot wat een leek hierover denkt, bieden deze initiatieven de mogelijkheid tot integratie en huisvesting aan mensen die geen toegang kregen tot de noodopvang.

De overgang, samenwerkingen en de erkenning van het werk van deze sector in opkomst

is van vitaal belang. Het zou bovendien toelaten de polarisering te doorbreken tussen noodopvanghuizen en onthaalhuizen. Het stelt actoren, die werken binnen de territoriale of sectorale ambulante hulpverlening, in staat om samen te werken binnen het kader van formele of informele netwerken (CAW, CASG, CAP, Sociale verhuurkantoren,...). Het betreft ten minste 24 organisaties die werken binnen een 12-tal verschillende configuraties. Een van de moeilijkheden is om geschikte gebouwen te vinden.

6.1 Transitwoningen

Transitwonen biedt mensen de mogelijkheid om op een onafhankelijke manier te wonen. De huurders betalen huur en organiseren zelf hun dagindeling. De huur is van bepaalde duur : 1 maand, 3 maanden of 6 maanden, die kan verlengd worden tot 18 maanden. Daarna verlaat de persoon het verblijf of gaat een contract voor onbepaalde duur aan. De toegang tot en het kunnen blijven in dit type huisvesting is gebonden aan de voorwaarde begeleiding te aanvaarden om de problemen tegen te gaan die tot de situatie van dak-en thuisloosheid hebben geleid.

Grafiek nr. 7 Aantal mensen in transitwoningen

Vrouwen	Mannen	< 18 jaar	Totaal
50	56	61	167

Bron : *la Strada*

Er zijn 14 diensten die deze hulp aanbieden (De Sociale Verhuurkantoren, Amais, Acis, Baita, Hector Denis, IRIS, Ieder Zijn Woning, De Nieuwe 150, Lhiving, Maison rue verte, Pag Asa, Talita, Transit Studios). We vernoemen ze hier omdat ze niet opgenomen zijn in de brochure "Dakloos? Waarheen"? Dit document vernoemt enkel de diensten die eerstelijns hulp bieden, wat de onjuiste indruk geeft dat het werkveld hiertoe beperkt is. De mensen die in transitwoningen verblijven hebben weinig of niet geleefd op de straat.

6.2 Begeleid wonen

Grafiek nr. 8 Aantal personen in begeleid wonen

Vrouwen	Mannen	< 18 jaar	Niet meegedeeld (geschat obv 2008)	Totaal
168	249	210	203	830

Bron : *la Strada*

Een 10-tal organisaties werkt rond het project begeleid wonen: het Leger des Heils, CAW

Archipel (Vrienden van het Huizeke, De Schutting Begeleid-beschut wonen, Puerto), CAW Mozaïek, Begeleid wonen van het OCMW van Brussel, Begeleid wonen van het OCMW van Sint-Gillis, Huis van Vrede, Een Eigen Dak.

Het OCMW van Sint-Gillis werkt binnen een perspectief voor het behoud van woningen. Er is formeel geen verlies van woningen, maar zonder externe sociale begeleiding bevinden deze mensen zich terug in de dakloosheid.

BESLUIT

We hopen dat dit document de complexiteit van deze realiteit weergeeft, die soms binnen de sector zelf zeer uiteenlopend en moeilijk vergelijkbaar is, maar ook een beeld geeft van het gerealiseerde werk door de verschillende instanties.

Het blijft echter dwijlen met de kraan open indien dit niet gepaard gaat met een structureel beleid van strijd tegen de armoede om te vermijden dat mensen in situaties van uitsluiting zouden terechtkomen, daar het moeilijk is om hier uit te geraken.

Hoewel we de eersten zijn om toe te geven dat we beperkt zijn met wat we uit deze cijfers kunnen leren, toch zijn we er zeker van dat deze cijfers de meest betrouwbare zijn die hierover bestaan.

We zijn van mening dat deze cijfers een basis zijn, die dienen aangevuld te worden met gegevens uit een centrale registratie, om een beter inzicht te krijgen van de uitdaging waarmee deze Regio geconfronteerd wordt in deze materie. Daarom menen wij dat het van essentieel belang is dat alle organisaties en instellingen die rond dak- en thuisloosheid werken (in de ruime zin) deelnemen aan gezamenlijke acties zoals de telling en het verzamelen van gegevens voor de registratie. Deze cijfers zullen ons, op termijn, toelaten om een beeld te krijgen van de tendensen, de prioritaire behoeften te objectiveren, en de middelen in te schatten die nodig zijn om aan deze noden te voldoen.

De **absolute noodzaak om op korte termijn het aanbod "begeleid wonen" te vermenigvuldigen** net als onze andere conclusies van de telling van 2008, blijven actueel. We nodigen iedereen uit om hier kennis van te nemen of om deze opnieuw door te nemen (zie bijlage).

Tot slot, maken we ook graag van de gelegenheid gebruik om iedereen die ons geholpen heeft om deze taak te realiseren van harte te bedanken.